

**Bulgaristan Diplomatik
Belgelerine Göre
Batı Trakya'da
Fransız İdaresi
(1919-1920)**

**The French Administration
in Western Thrace
According to the Diplomatic
Documents of Bulgaria
(1919-1920)**

İbrahim Kamil

Bulgaristan Diplomatik Belgelerine Göre Batı Trakya'da Fransız İdaresi (1919-1920)

*İbrahim Kamil**

Özet

Meriç Nehri'nden Mesta-Karasu'ya, Rodop Dağlarından Ege Denizi'ne uzanan Batı Trakya bölgesi, Balkan Savaşları sonrası imzalanan 1913 tarihli Bükreş Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti'nden alınarak Bulgaristan'a verilmiştir. 1919 yılına kadar Bulgaristan tarafından yönetilen Batı Trakya, bu ülkenin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılması üzerine imzalanan Neuily Antlaşması ile İtilaf devletleri idaresine geçmiştir. Batı Trakya'ya Fransız Generali Charpy vali olarak atanmıştır. General-Vali, Türklerin çoğunlukla yer aldığı "Müttefikler Arası Trakya Hükûmeti" adıyla bir siyasal sistem kurmuş, Batı Trakya'yı Gümülcine ve Karaağaç olarak iki idari bölgeye ayırmıştır. Gümülcine'ye İskeçe ve Dedeağaç, Karaağaç'a Sofulu ve Dimetoka şehirleri bağlanmıştır. Gümülcine başkent yapılmış, İskeçe ve Karaağaç'a Fransız komutanlar eşliğinde İtilaf devletlerinin birlikleri konuşlandırılmıştır. General-Vali Charpy, 15 Ekim 1919'dan itibaren Bulgar yönetiminden idareyi alarak Batı Trakya'yı yönetmeye başlamıştır. Fransız idaresinin bölgede yaşayan Türkler, Bulgarlar ve Yunanlılara yönelik politikası adil olmuştur. Charpy, Batı Trakya'nın kaderinin belirlendiği ve Yunanistan'a verilmesi gerektiğine dair San Remo Konferansı'nda alınan kararları uygulamak yerine, halkın kendi kendisini yönetmesi ilkesi doğrultusunda bölgede referandum yaptırmıştır. Ancak Batı Trakya halkının Fransız idaresinin devam etmesine yönelik tercihte bulunacağı beklentilerinin aksine, iki aşamalı referandumda delegelerin çoğunluğu Yunanistan idaresini istemişlerdir. Bunun üzerine İtilaf devletleri, San Remo'da alınan karar ile referandumda çıkan sonucu baskı olarak kullanmış ve Fransız idaresi bölgeden çekilmiştir. Yunanistan, 23 Mayıs 1920'den itibaren Batı Trakya'yı işgal etmiştir.

Anahtar Kelimeler

Batı Trakya, Bulgaristan, General Charpy, Müttefikler Arası Trakya Hükûmeti, Yunanistan

* Prof. Dr., Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü. [ibrahimkamil\[at\]trakya.edu.tr](mailto:ibrahimkamil[at]trakya.edu.tr), ORCID: 0000-0002-8728-6851.

The French Administration in Western Thrace According to the Diplomatic Documents of Bulgaria (1919-1920)

Abstract

The Western Thrace region, stretching from the Meriç River to Mesta-Karasu, from the Rhodope Mountains to the Aegean Sea, was taken from the Ottoman Empire and given to Bulgaria with the 1913 Bucharest Treaty signed after the Balkan Wars. The Western Thrace, which was ruled by Bulgaria until 1919, passed under the administration of the Allied Powers with the Treaty of Neuilly signed after this country was defeated in World War I. French General Charpy was appointed as Governor of Western Thrace. The General-Governor established a political system called the "Inter-Allied Thrace Government" in which the Turks were mostly located, and divided the Western Thrace into two administrative regions as Komotini (Gümülcine) and Karaağaç. Xanthi (İskeçe) and Alexandroupolis (Dedeagac) were annexed to Komotini; the cities of Soufli (Sofulu) and Didymoteicho (Dimetoka) were also annexed to Karaağaç. Komotini was made the capital and the troops of the Allied Powers were deployed to Xanthi and Karaağaç, accompanied by French commanders. General-Governor Charpy started to rule Western Thrace by taking the administration from the Bulgarian administration on 15 October 1919. The policy of the French administration towards Turks, Bulgarians and Greeks living in the region was fair. Instead of implementing the decisions taken at the San Remo Conference, where the fate of Western Thrace was determined and should be given to Greece, Charpy had a referendum held in the region in line with the principle of self-determination. However, contrary to the expectations that the people of Western Thrace would prefer the continuation of the French administration, the majority of the delegates in the two-stage referendum wanted the Greek administration. Thereupon, the Entente states utilized the result of the referendum as an oppression tool and with the decision taken in San Remo and the French administration withdrew from the region. Greece occupied Western Thrace as of May 23, 1920.

Keywords

Western Thrace, Bulgaria, General Charpy, Inter-Allied Thrace Government, Greece

1. Giriş

Balkan Savaşları sonrasında imzalanan 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Antlaşması ile Batı Trakya Bulgaristan'a bırakılınca¹ buradaki Türkler, Bulgar idaresinin ve Bulgar çetelerinin baskısı altında yaşamışlardır. Batı Trakya Türkleri, yapılan zulüm ve katliamlara karşı merkezi Gümülcine olmak üzere 31 Ağustos 1913'te *Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakîlesini* kurmuşlardır.²

29 Eylül 1913'te imzalanan İstanbul Antlaşması ile³ Meriç nehrinin batısında 25-30 km'lik bir alan haricindeki yerler Bulgarlara verilmiştir.⁴ Dimetoka ve Karaağaç dışındaki nüfusunun %80'i Türk olan Batı Trakya toprakları,⁵ nüfusu %5 oranına sahip Bulgarlar tarafından 1919 yılına kadar yönetilmiştir.⁶

Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti ve Yunanistan, Trakya topraklarının kendilerinde kalması için çaba sarf etmişlerdir. Bulgaristan savaştan yenilgiyle ayrılıp Osmanlı Devleti ile birlikteliği sona erince, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın 2. maddesi gereği Midye-Enez hattına kadar olan Doğu Trakya'yı almak istemiştir.⁷ Böylece 1919'da Paris Barış Konferansı'na giden süreçte Trakya sorunu, Balkan devletlerinin ortak sorunu haline gelmiştir.⁸

Bu dönemde Osmanlı Devleti, Bulgaristan ve Yunanistan'ın Trakya sorununu tek başına çözecek gücü olmamış ve büyük devletlerin kararlarına uymuşlardır.⁹ Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nda yenilerek, 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamış,¹⁰ ülke İngiliz, Fransız, İtalyan ve 1919 yılı Mayıs ayı itibarıyla Yunan işgaline uğramıştır.

¹ İvan Lazarov vd., *Kratka İstoriya na Bilgarskiya Narod*, Sofya: İzdatelska Kışta "Anibus", 1999, ss. 270-271.

² Sedef Bulut, "Balkan Savaşlarından Lozan'a Batı Trakya Meselesi ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Batı Trakya Politikası", *Gazi Türkiyat*, 3 (Güz 2008), s. 86.

³ Mariya Mateeva ve Hristo Tepaviçarov, *Diplomatiçeski Otnoşeniya na Bulgariya (1878-1988)*, İzdatelstvo na Bilgarskata Akademiya na Naukite, Sofya: 1989, s. 282.

⁴ Bulut, "Balkan Savaşlarından Lozan'a Batı Trakya Meselesi...", s. 86.

⁵ Mustafa Budak, "Osmanlı Belgelerine Göre Mondros'tan Lozan'a Batı Trakya", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, Ed. Cezmi Eraslan vd., İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık, 2016, s. 68.

⁶ Hikmet Öksüz, "İki Savaş Arası Dönemde Batı Trakya Türkleri (1919-1939)", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, Ed. Cezmi Eraslan vd., İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık, 2016, s. 104.

⁷ *Ot San Stefano do Parij (1878-1947), Nay Vajnite Dogovori za Bulgariya*, (Yay. Haz.) Nikola Grigorov, Sofya: İzdatelstvo "Aniko", 2009, ss. 95-97.

⁸ Todor Kosatev, *Trakiyskiyat Vipros Viv Vinşnata Politika na Bulgariya (1919-1923)*, Sofya: Akademiçno İzdatelstvo, 1996, s. 48.

⁹ Kosatev, *Trakiyskiyat Vipros*, s. 48.

¹⁰ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, 4. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995, s. 506.

Bulgaristan da Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılmıştır. Önce 29 Eylül 1918'de Selanik Ateşkes Antlaşması'nı,¹¹ sonra 27 Kasım 1919'da çok ağır şartlar içeren Neuilly Antlaşması'nı imzalamıştır.¹² Neuilly Antlaşması gereği Bulgaristan, güney sınırlarından 8.712 km² toprak ve 23 bin vatandaşını Yunanistan'a devretmek zorunda kalmıştır. Ayrıca antlaşmanın 48. maddesiyle kendisine Ege Denizi'ne ekonomik çıkış hakkı verileceği vaat edilmiştir.¹³ Dolayısıyla Bulgaristan Batı Trakya'yı kaybetmiştir.¹⁴ Ayrıca 1913 Bükreş Antlaşması ile kendisine verilen Epir'in tamamını, Drama, Kavala, Selanik ve Güney Makedonya'yı terk etmiştir.¹⁵

Yunanistan ise Venizelos'un Paris Barış Konferansı öncesi yaptığı görüşmeler ve Neuilly Antlaşması'nın ilgili maddeleri gereği Batı Trakya'yı almış, arkasından Doğu Trakya, İstanbul ve İzmir'e göz dikmiştir.¹⁶

Bu çalışmada, İtilaf devletleri adına Batı Trakya'yı yöneten Fransız General Charpy'nin kurduğu idari sistem, uyguladığı politika ve bölgede yaşayan farklı etnik ve dini yapıdaki topluluklara yaklaşımı ele alınmış, analiz edilmeye çalışılmıştır. Anadolu'da Millî Mücadele devam ederken, 1919-1920 yılları arasında Batı Trakya'daki siyasal gelişmeleri araştıran akademik çalışma neredeyse yoktur ve bu eksikliği hissedilen bir konu olmuştur. Kaynak taraması sırasında çoğunlukla Batı Trakya'nın idari sisteminde görev almış Bulgar asıllı sivil ve askeri uzmanların Bulgar Genelkurmay Başkanlığı ile Dışişleri Bakanlığı'na gönderdikleri raporlardan faydalanılmıştır. Raporlar, Bulgaristan Merkezî Devlet Arşivi ile Bulgaristan Askeri Arşivi'nden elde edilmiştir.

2. Fransız İşgali Öncesi Batı Trakya'nın Genel Durumu

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan, Batı Trakya'yı topraklarına katmak için yoğun bir propaganda çalışması yürütmüştür.¹⁷ Selanik Ateşkesi'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte Yunanlı ajanlar çeşitli eylemlerde bulunmak üzere bölgeye gelmişler, imzalanacak barış antlaşması öncesi yetkililere ulaştırmak üzere Bulgar yönetimi aleyhine imza kampanyası düzenlemişlerdir.¹⁸ Bulgar askeri kaynaklarına göre bu

¹¹ Kristö Mançev, "Velikite Sili i Natsionalniyat Vıpros na Balkanite Mejdu Dvete Svetovni Voyni", *Velikite Sili i Balkanite v Novo i Nay-Novo Vreme*, Sofya: İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, 1985, s. 194.

¹² "Dnevnikit na Mihail Sarafov za Sklüçvaneto na Mirniya Dogovor v Nöy Prez 1919 g.", *İzv. Institut za Bılgarska İstoriya (İİBİ)*, T. 3-4, Sofya: 1951, ss. 363-364; Tefik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, I. Cilt, 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987, s. 183; Kosatev, *Trakiyskiyat Vıpros*, s. 71.

¹³ Kristö Mançev, *Natsionalniyat Vıpros na Balkanite*, Sofya: Akademichno İzdatelstvo "Prof. Marin Drinov", 1999, s. 200.

¹⁴ Jeanne Hersant, "Souverainete et Gouvernementalite: la Rivalite GrecoTurque en Thrace Occidentale", *Presses de Sciences Po "Critique Internationale"*, 45/4 (2009), s. 145.

¹⁵ Mehmet Okur, "Balkan Savaşları", *Balkanlar El Kitabı*, 1. Cilt: Tarih, 2. Baskı, Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Ankara: Akçağ Yayınları, 2013, s. 602.

¹⁶ Kristö Mançev, *İstoriya na Balkanskite Narodi (1918-1945)*, Tom 3, Sofya: İzdatelstvo Paradigma, 2008, s. 54; Hikmet Öksüz ve Mehmet Okur, "Birinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar", *Balkanlar El Kitabı*, 1. Cilt: Tarih, 2. Baskı, Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Ankara: Akçağ Yayınları, 2013, s. 619.

¹⁷ Stayko Trifonov, *Antantata v Trakiya (1919-1920)*, Sofya: Universitetsko İzdatelstvo "Kliment Ohridski", 1989, s. 48.

¹⁸ *Ts. V. A.*, f. 22, op. 3, a. e. 234, l. 9.

faaliyetler Yunanistan devleti tarafından yaklaşık 1.5 milyon Drahmi ayrılarak finanse edilmiştir.¹⁹ Yunan ajanlarının bir kısmı Bulgaristan topraklarına gizlice geçerek Plovdiv bölgesi dâhil bazı yerlerdeki Rumlar ile irtibat kurmuşlar, askeri ve siyasi bilgi toplamışlardır.²⁰

Batı Trakya'da yaşayan Yunanlılar da Bulgar idaresine vergi vermeyi reddetmişler, çıkarılan kanunlara uyum sağlamamışlardır. Ayrıca etkili oldukları belediyelerde çalışanları işten çıkararak kendi ırkdaşlarını işe almışlardır. Tedbir olarak ise Bulgar idaresi güvenliği arttırmıştır.²¹

Batı Trakya'daki Bulgarlar, Yunanistan Başbakanı Venizelos'un, Paris Barış Konferansı sırasında bölgenin Yunanistan'a verilmesini isteyeceğini Şubat 1919'da öğrenmişler,²² ancak başarılı olamayacağını düşünmüşlerdir.²³ Diğer taraftan Dedeoğaç Belediye Başkanı Todor Petkov önderliğindeki Bulgar aktivistleri bir toplantı yaparak *Eylem Komitesi* oluşturmuşlardır. Bu komitenin görevi, Yunanlıların Batı Trakya'yı işgal etme arzularına karşı miting düzenlemek ve bildiri yayınlamak olmuştur.²⁴ Bu çerçevede, 6 Nisan 1919'da Dedeoğaç'ta Yunanistan'ı protesto eden bir miting yapılmış, bir bildiri yayınlanmış ve Yunanlıların Batı Trakya'yı işgal etme istekleri protesto edilmiştir. Hazırlanan bildirinin birer nüshası şehirde konuşlanmış bulunan Fransız ve İngiliz askeri yetkililerine de verilmiştir. Ayrıca aynı amaçlı mitinglerin Gümülcine, İskeçe, Sofulu ve Dimetoka'da yapılması planlanmıştır.²⁵

Yunanlıların ve Bulgarların Batı Trakya'daki faaliyetlerini takip eden ve o sırada İstanbul'da bulunan Hasan Tahsin (Argun), Hüseyin Sabri (Tüten) ve İskeçeli Arif Bey bir araya gelerek *Batı Trakya Komitesi*'ni kurmuşlardır.²⁶ Komitenin amacı, Batı Trakya'yı yabancı işgalinden kurtararak Wilson Prensipleri gereği, halkın kendi kaderini tayin etmesi için referanduma gidilmesi için çalışmaktır.²⁷ Bu arada Bulgaristan Meclisi'nde Batı Trakya'yı temsil eden Türk Milletvekilleri de, 18 Aralık 1918'de Meclis'e bir muhtıra vermişler ve bölge Türklerinin haklarını savunmuşlardır.²⁸ Muhtıradan onlar da Batı Trakya'da referandum yapılmasını istemişlerdir.²⁹

¹⁹ Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 375, l. 35; Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 48.

²⁰ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 48.

²¹ Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 234, l. 36.

²² Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 48.

²³ M. Tayyib Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, s. 262.

²⁴ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, ss. 48-49.

²⁵ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 49.

²⁶ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele, I. Cilt*, s. 138.

²⁷ Edip Başer, *Mütareke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009, s. 63-64.

²⁸ İlker Alp, "Batı Trakya Türkleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI/33 (Kasım 1995), s. 614.

²⁹ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele, I. Cilt*, s. 138-139.

Batı Trakya'da, 17 Ağustos 1919'da seçim yapılmıştır. Türkler "plebisit" mahiyetinde yapılmak istenen seçimleri boykot etmişlerdir.³⁰ Boykotta Türk ve Yunanlı ajanların çalışmalarının etkili olduğu iddia edilmiştir.³¹ Bu çekinceyi yaratan önemli unsurlardan biri, seçimlerden beş gün kadar önce Gümülcine'yi ziyaret eden Doğu'daki Müttefik Orduları Başkumandanı Fransız General Franchet d'Esperey olmuştur. General, burada yaptığı konuşmada Müttefikler arası ordunun, Batı Trakya'daki tren hattının korumasından artık çekileceğini açıklamıştır. Bu Türkleri ve Bulgarları tedirgin etmiştir. Türk tarafının yöneticilerine göre ise d'Esperey, Batı Trakya'nın Yunanistan'a verileceğini kendilerine söylemiştir.³²

Batı Trakya'daki seçimler gergin bir ortamda gerçekleşmiştir. Bölgeye yerleştirilen bazı askerî ve idari yetkililer keyfî uygulamalarda bulunmuşlardır. Bir ara Türkler ve Bulgarların arası bozulmuştur. Seçim komisyonunda General Franchet d'Esperey başkanlığında Yarbay Durand, Yüzbaşı Meru ve İngiliz Teğmen Clarke görev almıştır. Komisyon, Bulgar idaresinin seçimler sırasında yetkilerini aşan uygulamalarda bulunduğunu raporlamıştır.³³

Gelişmeler, Batı Trakya'daki Türk ve Bulgarların birlikte hareket etmeleri gerektiğini göstermiştir. Türklerin büyük çoğunluğu bölgede Yunanlı asker görmek istemediklerini açıklamışlar, Bulgar idaresi ve halkı da Türklere katılmıştır. Bu sebeple iki halkın heyetleri Paris Barış Konferansında birlikte hareket etmişlerdir.

Bulgaristan adına Batı Trakya'yı yöneten General Sirmanov, 20 Eylül 1919'da Türk tarafının ileri gelenlerinden Ali Galip Bey, Hafız Salih ve Tefik Bey'i kabul etmiştir. Kabulde Türk heyeti, Batı Trakya'da yürüttükleri siyaseti açıklamışlar, seçimleri boykot etmekle birlikte Batı Trakya'ya özerklik istemişlerdir. Türk heyetine göre d'Esperey'in verdiği bilgiler doğruysa, artık Batı Trakya'daki Bulgar idaresi sonlandırılacak ve idare Yunanlılara verilecektir.³⁴

General Sirmonov'un, Gümülcine'den Bulgaristan Savunma Bakanlığı'na gönderdiği 21 Eylül 1919 tarihli gizli raporunda belirttiğine göre, Türk heyeti Müttefikler arası bir komisyon bölge halkının kimin idaresini istediklerine dair soru sorarsa Türklerin, Bulgar idaresini istediklerini söylemesini kendisinden rica etmişlerdir.³⁵

Batı Trakya'daki Türklerin, bölgenin Yunanistan'a verilmesi durumundaki yaklaşımlarını, İskeçe askerî yöneticisinin yardımcısı Türk asıllı yetkilinin, şehri ziyarete gelen Fransız General Franchet d'Esperey ile yaptığı konuşmadan anlamak mümkündür. d'Esperey'in Türk yetkiliye, İskeçe'ye Yunanlılar geldiğinde Türklerin ne yapacağını sorması üzerine yetkili, hiçbir Türk'ün şehirde kalmayacağını, ya Bulgaristan'a

³⁰ Zekâi Güner, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1998, s. 102.

³¹ K. Muraviev, *Dogovorit za Mir v Nöy, Spomeni*, Sofya: 1966, s. 183.

³² *Ts. V. A.*, f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 3.

³³ *Ts. V. A.*, f. 23, op. 2, a. e. 383, l. 122.

³⁴ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, ss. 51-52.

³⁵ *Ts. V. A.*, f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 6.

gececeklerini veya silahlarını alıp savaşmak için dağlara çıkacaklarını söylemiştir. Şehirde neden kalmayacakları sorusunu ise Türk yetkili, Yunanlılarla Türklerin bir arada olamayacakları, İzmir'in işgalinde yaptıkları vahşet izlerinin daha çok taze olduğu şeklinde cevaplandırmıştır.³⁶

Buna rağmen Türkler, Bulgar idaresinin Batı Trakya'da kendilerine yaptıkları baskılardan da memnun değildirlere. Durumu yakından bilen General Sirmanov, Bulgaristan Savaş Bakanlığı'na gönderdiği, 21 Eylül 1919 tarihli bir başka gizli raporunda bunu not etmiştir. Sirmanov şöyle yazmıştır: "1913 yılından bugüne Batı Trakya'da yaşananlar ve bizim yaptıklarımıza bakıldığında aslında hiçbir politikamızın olmadığı görülmektedir. Buradaki Bulgar idaresinde eski memurlar görevlendirilmiştir. Bunlar da bildikleri gibi, yani Bulgaristan'daymışlar gibi bölgeyi yönetmişlerdir. Biz bölge halkının ve özellikle Türklerin Bulgaristan'ı sevmesi ve bizim tarafımızı tutmasını sağlamak için gerçek anlamda çağdaş Bulgar kanunlarını uygulamamış ve entelektüel birikimlerimizi göstermemişiz. Aksine tersini yapmışız."³⁷ Gerçekten de Bulgaristan siyasal iktidarları "Yeni Kurtarılmış Topraklara" yönetici, memur, asker gönderirken liyakate bakmamışlar, bölgenin önemini fark etmemişler, milli çıkarların sürekliliğini göz önüne almamışlardır.³⁸

Batı Trakya'nın özerkliği konusunda Türklerin politika geliştirmeleri Edirne ve İstanbul'dan aldıkları direktifler sayesinde olmuştur. Bu yüzden en kısa zamanda Batı Trakya Cumhuriyeti'ni ilân etmek istemişlerdir.³⁹ Bunun üzerine General Sirmanov, 27 Eylül 1919'da Gümölcine'deki Türklerin ileri gelenlerini ikinci defa makamına davet etmiş ve durumu öğrenmek istemiştir. Türk heyeti, Batı Trakya'da Bulgar idaresi ile Fransız General Charpy'nin yönetimi buldukça bir şeye kalkışmayacaklarını ancak Yunanlılar bölgeyi işgal ederse durumun değişeceğini söylemişlerdir.⁴⁰ Hatta olası bir Yunan işgaline karşı nasıl savaşacaklarını göstermek üzere Türk halkı ellerinde silahlarla protesto yürüyüşü düzenlemiştir. General Sirmanov, eylemleri görmezden geldiğini ancak düzen bozucu bir aşırılık gördüğünde ağır tedbirler alacağını açıklamıştır.⁴¹

Batı Trakya'daki Türklerin ileri gelenleri, Ekim 1919'un ilk yarısına kadar çok hareketli günler geçirmişlerdir. Eski Milletvekillerinden Salim Hacı Ahmedov ve Mehmet Tevfik Hüseyinov, Gümölcine Türklerinin temsilcileri olarak Sofya'ya gitmişlerdir. Burada Bulgaristan siyasal iktidarı ve çeşitli partilerin temsilcileri ile görüşmüşler, Trakya'nın kaderi hakkında bilgi paylaşmışlardır.⁴²

³⁶ Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 383, l. 627. İskeçe Bulgar Garnizonu Komutanı Albay Todorov'dan, Sirmanov'a, 14 Ağustos 1919 tarihli rapor.

³⁷ Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 6.

³⁸ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, ss. 52-53.

³⁹ Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 383, l. 682-683. Gümölcine'deki General Sirmanov'dan Bulgaristan Savaş Bakanlığı'na, 27 Eylül 1919 tarihli şifreli telgraf.

⁴⁰ Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 11. Gümölcine'deki General Sirmanov'dan Bulgaristan Savaş Bakanlığı'na, 27 Eylül 1919 tarihli şifreli telgraf.

⁴¹ Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 11.

⁴² Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 53.

Batı Trakya Türklerinden iki kişi de İstanbul'a gitmiştir. Her iki heyet yaklaşık on gün sonra Gümülcine'ye dönmüş ve Galip Bey başkanlığında General Sirmanov, Albay Topalcikov ve Bulgaristan Dışişleri Bakanlığında yetkili memurun bulunduğu bir toplantı yapmışlardır. Taraflar burada Batı Trakya konusundaki düşüncelerini açıklıkla ortaya koymuşlardır. Türkler, Batı Trakya'yı Yunanlılar işgal ederse şiddetle tepki göstereceklerini ve derhal özerklik ilan edeceklerini söylemişler, bu tepkiye Bulgar halkı ile Rodoplardaki Pomakların da katılmasını istemişlerdir.⁴³ General Sirmanov, böyle bir eylemi General Charpi'nin bilgisi dışında yapmalarına izin verilmeyeceğini, hatta Pomakların eylemlere katılmasının engellenebileceğini belirtmiştir.⁴⁴

Türklerin kararlarından vazgeçmeyerek Pomakları da saflarına katmak üzere harekete geçmeleri üzerine Bulgar idaresi Haskovo, Tırnova-Seymen (Simeonovgrad) ve Kırcaali'deki birliklerini General Şkoynov komutasında Rodoplara göndermiştir.⁴⁵ Sirmanov, ayrıca birlik komutanlarına emir vererek, bölgedeki Bulgar halkının başka yerlere göç etmesinin engellenmesi ile Bulgaristan aleyhine yapılacak propagandalara izin verilmemesini istemiştir.⁴⁶

Batı Trakya'daki Bulgarlar, Paris Barış Konferansında bölgenin Yunanistan'a verilmesi kararını şiddetle protesto etmişlerdir. Bu çerçevede Ekim 1919 başlarında Dedeağaç, Gümülcine, İskeçe, Sofulu'da sıklıkla mitingler düzenlenmiştir.⁴⁷ Sofya'daki İtilaf devletleri temsilciliklerine yüzlerce şikâyet dilekçeleri gönderilmiştir. Ancak bir cevap alınamamıştır.⁴⁸

Batı Trakya'nın Yunanistan tarafından işgal kararı en fazla, 1913-1915 yıllarında Doğu Trakya, Ege ve Makedonya'dan getirilip Meriç nehrinin sol yakasında denize yakın bölgelere, özellikle Gümülcine ve İskeçe'ye yerleştirilen 75-80 bin civarındaki Bulgar nüfusu tedirgin etmiştir. Bunlar olası Yunan zulmünden korkarak Bulgaristan içlerine sığınmışlardır. Kaçanların çoğu Yunan birliklerinin ilk işgal edeceği tahmin edilen İskeçe'den olmuştur.⁴⁹

Yunanistan'ın İskeçe'yi işgali öncesinde şehrin nüfusu yaklaşık 20 bindir. Bunların 9-10 bini Müslümanlardır. Geri kalanların büyük çoğunluğu Ege Makedonyası'ndan getirilip iskân edilen Bulgar göçmenlerdir.⁵⁰ İkinci Balkan Savaşı'nda Ege Makedonyası Yunanistan tarafından ele geçirilince bunlar evlerinden kovulmuş, Bulgar yönetimi de Batı Trakya'ya yerleştirmiştir.⁵¹

⁴³ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 54.

⁴⁴ *Ts. V. A.*, f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 14.

⁴⁵ *Ts. V. A.*, f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 28.

⁴⁶ *Ts. V. A.*, f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 203-205.

⁴⁷ *Trakiets*, Broy 4-5, 11 Oktomvri 1919.

⁴⁸ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 54.

⁴⁹ *Ts. D. A.*, f. 1, op. 2, a. e. 311, l. 2. İskeçe'deki İv. Klinçarov'dan BKP MK'ne gönderilen, 23 Mart 1920 tarihli rapor.

⁵⁰ *Ts. V. A.*, f. 23, op. 2, a. e. 383, l. 627-631. İskeçe Garnizon Komutanı Todorov'dan General Sirmanov'a, 14 Ağustos 1919 tarihli rapor.

⁵¹ Stayko Trifonov, *Sıdbata na Bilgarite v Trakiya (1919-1925)*, İzv. Institut İstorii (İİİ), BAN, T. 25, Sofya: 1981, s. 57-74.

Ayrıca İskeçe'den uzak mesafede olmayan Gabrovo ve Yeniköy gibi, Yunanistan sınırları içinde kalan köylerin Bulgar asıllı halkları da buralardan alınarak İskeçe'ye iskân edilmişlerdir. Şehrin Yunanlılar tarafından işgal edileceği anlaşılınca bu ailelerin neredeyse tamamı korkup kaçmışlardır.⁵² Bir kısmı da Gümülcine'ye gitmiştir.⁵³ İskeçe Bölge Mahkemesi eski sekreteri, Bulgaristan Adalet Bakanlığı'na gönderdiği raporda şöyle yazmıştır: "Adliyedeki kıymetli evrakların Bulgaristan Krallığı'na taşınması işlemi, Eylül 1919 sonlarında başlamış ve bitirilmiştir. Fakat Ekim başlarında İskeçe'deki Fransız işgal kuvvetleri komutanı Albay Alie, şehirdeki kamu kurumlarının şeflerini çağırması ve Fransız birliklerinin 17 Ekim'den itibaren şehri terk edeceğini, arkasından da Yunanistan askerlerinin geleceğini söyleyince büyük bir panik baş göstermiştir. 10 Ekim 1919 günü İskeçe tren istasyonunun 500-600 adımlık bir mesafede eşya yığınları içerisinde şehirden kaçanlar birikmiş ve trene binmek için beklemeye başlamışlardır."⁵⁴

Batı Trakya'daki sivil Bulgar halkının bölgeden kaçmaya başlaması dışında, Paris'te Bulgaristan ile henüz bir barış antlaşması imzalanmamışken, 6 Ekim 1919'da Fransız Generali Franchet d'Esperey, bölgede bulunan Bulgar askerlerinin tahliye edilerek yerlerine Müttefikler arası ordu birliklerinin konuşlandırılacağını bildirmiştir.⁵⁵ Fransız generali, aynı gün Bulgaristan Başbakanı Aleksandır Stamboliyski'ye de bir mektup göndermiştir. General mektupta, Batı Trakya'nın yönetilmesi için kurulacak Yüksek İdare Meclisi'nin çalışmalarının kolaylaştırılması için Bulgar birliklerinin bölgeyi derhal terk etmesini istemiştir.⁵⁶ Ayrıca Bulgar askerlerinin durumu ile ilgili ayrıntıları General Clodel'in Sofya'ya iletceği, tahliyelerin İskeçe'den 13 Ekim'e, Gümülcine'den ise 15 Ekim'e kadar tamamlanması gerektiği uyarısını yapmıştır.⁵⁷

3. Batı Trakya'da Fransız İdaresi

Batı Trakya'nın Müttefikler arası ordu birlikleri tarafından işgal edilerek kontrol altına alınması görevi Fransız General Charles Antoine Charpy'ye verilmiştir. General Charpy, İtilaf devletleri Doğu Orduları Komutanlığı adına yönetecektir. Bölgedeki eski Bulgar idari birimlerinin kontrolü ise Müttefikler arası ordunun daha alt rütbeli subayları tarafından yapılacaktır. Eski Bulgar idaresindeki tecrübeli memurlardan bir sivil ile bir askerî temsilcinin General Charpy'ye yardımcı olarak görevlendirilmesi uygun görülmüştür.⁵⁸

⁵² Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 56.

⁵³ Trifonov, *Sıdbata na Bilgarite v Trakiya*, s. 195-229.

⁵⁴ *Ts. D. A.*, f. 242, op. 2, a. e. 827, l. 78.

⁵⁵ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 58.

⁵⁶ *Ts. D. A.*, f. 242, op. 2, a. e. 821, l. 44.

⁵⁷ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 58.

⁵⁸ *Ts. D. A.*, f. 338, op. 1, a. e. 4, l. 1.

Batı Trakya toprakları General Charpy komutasında Müttefik kuvvetler adına Fransız, İngiliz, İtalyan ve Yunan askerlerinin oluşturduğu birlikler tarafından, 10 Ekim 1919'dan itibaren kontrol altına alınmıştır. Derhal sıkıyönetim ilan edilmiş ve askeri idare oluşturulmuştur.⁵⁹ 15 Ekim 1919'da General-Vali Charpy yönetiminde kuruluşu tamamlanan Fransız idaresi, Arif Zade Arif Efendi'yi mutasarrıf olarak atamıştır.⁶⁰

Bulgar unsurlarının Batı Trakya'dan tahliyesi 13 Ekim 1919'da başlamış ve 17 Ekim 1919'da bitirilmiştir.⁶¹ Boşaltılan yerlere General Charpy komutasındaki İtilaf devletleri birliklerinin bir kısmı konuşlandırılmıştır.⁶² İşgalin sorunsuz tamamlanması için Karaağaç'a bir İngiliz Müfrezesi, Fere'ye de bir İtalyan Bölüğü gönderilmiştir. 9. Yunan Tümeni ise İskeçe etrafına yerleştirilmiştir. Gümülcine'de General-Vali Charpy komutasındaki 76. Piyade Tümeni kalmıştır. Karargâhta da Fransız subay ve memurlar görevlendirilmiştir.⁶³

Bulgaristan, Batı Trakya'dan çekilmekle Ege Denizi'ne çıkış hakkını kaybetmiştir. Ayrıca 8.622 km² verimli toprak ile 1915 yılına kadar elde etmiş olduğu sınırlarından %7,6'sını iade etmek zorunda kalmıştır. Nüfusu 225 bin kadar azalmıştır.⁶⁴ Kendisi için ekonomik ve stratejik anlamda çok önemli bir yerden olmuştur.⁶⁵

General Charpy, 28 Ekim 1919'da 1 Nolu Bildiriyi yayınlamış, yeni idari sistem hakkında bilgilendirme yapmıştır. Buna göre Batı Trakya iki idari bölgeye ayrılmıştır. İlk Gümülcine, ikincisi Karaağaç bölgesidir. Gümülcine'ye İskeçe ve Dedeağaç şehirleri, Karaağaç'a Sofulu ve Dimetoka şehirleri bağlanmıştır.⁶⁶

General-Vali Charpy, bölgede iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Fransa'ya bağlı manda idaresi oluşturmak istemiştir. Kendisine bağlı Fransız askerleri sömürge ülkeleri olan Fas, Senegal ve Cezayir'den getirilmiştir. Bunlar Batı Trakya'daki Türk, Rum, Bulgar, Musevi ve Ermenilere iyi davranmışlardır.⁶⁷

Fransız işgal birlikleri Batı Trakya'nın Bulgar idaresi zamanındaki yönetim şeklini bir derecede devam ettirmiştir. Hatta 1 Aralık 1919'a kadar, yaklaşık bir buçuk ay Bulgar memurlar yeni belediye başkanları ve bölge sorumluları ile birlikte çalışmıştır.⁶⁸

⁵⁹ Kemal Şevket Batıbey, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1979, s. 7.

⁶⁰ Yusuf Halaçoğlu ve Halit Eren, "Batı Trakya", *İslâm Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul: TDV, 1992, s. 145; Batıbey, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, s. 11-12.

⁶¹ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 59.

⁶² Stayko Trifonov, *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie v Trakiya (1919-1934)*, Sofya: Nauka i İzkustvo, 1988, s. 22.

⁶³ Trifonov, *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie*, s. 22.

⁶⁴ B. Kesyakov, *Prinos Kim Diplomatiçeskata İstoriya na Bilgariya (1878-1925)*, Tom 2-3, Sofya: 1925, s. 781; A. İşirkov, *Zapadna Trakiya i Dogovorit za Mir v Nöy*, Sofya, 1920, s. 4.

⁶⁵ Trifonov, *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie*, s. 22.

⁶⁶ *Ts. V. A.*, f. 23, op. 2, a. e. 388, l. 1-10.

⁶⁷ Harun Halil, "Fransız İdaresinde Batı Trakya (1919-1920)", *Millet, Batı Trakya Türklerinin Gazetesi*, 12 Şubat 2020.

⁶⁸ *Ts. D. A.*, f. 242, op. 2, a. e. 821, l. 51. Gümülcine'deki Al. Grekov'dan, M. Madjarov'a, 25 Kasım 1919 tarihli şifreli telgraf.

Yunanistan, Fransız Generali komutasındaki Müttefikler arası birliklerin Batı Trakya'yı işgal etmesinden sonra sınırlarını daha da genişletmek için sürekli çalışmalarda bulunmuştur. Bu doğrultuda Bulgaristan tarafında kalan Ortaköy (Ívaylovgrad) bölgesinde yaşamakta olan Rum halkını kullanmıştır. Kasım'da bu halkın ileri gelenlerinin, Edirne'de bulunan Fransız Generali Franchet d'Esperey'e bir heyet göndermelerini sağlamıştır. Rum heyeti generalden, Bulgaristan tarafında kalan köylerinin, yeni idari sistem dâhilinde Batı Trakya sınırlarına alınmasını istemişlerdir. d'Esperey, sınır konusunun Paris Barış Konferansı'nda kararlaştırıldığını söyleyerek talebi reddetmiştir.⁶⁹

Fransızların oluşturduğu yeni idari sistemde Gümülcine, Müttefikler arası yönetim merkezi ve Batı Trakya'nın başkenti olarak kabul edilmiştir. Fransız Generali Charpy, idarenin başıdır ve General-Vali olarak atanmıştır. Bölgenin yönetilmesinde kullanmak üzere yasama, yürütme ve yargı yetkileri kendisine verilmiştir. Bu doğrultuda General-Vali Charpy, askeri ve idari birimleri oluşturmuştur. Kendisine siyasi ve askeri işlere bakan bir birim bağlanmıştır. Batı Trakya'daki şehir, kasaba ve köy idareleri Gümülcine'deki merkezi yönetime yönlendirilmiştir.⁷⁰

Batı Trakya'nın büyük şehirlerine konuşlanan askeri garnizonlara eski Fransız subaylar getirilmiştir. Örneğin Gümülcine'deki 14. Piyade Alayı'na Albay Dore, Karaağaç'taki 152. Piyade Tugayı'na Rondenay atanmıştır. Ayrıca her bölgeye askeri ve idari işlerden sorumlu birer komutan da görevlendirilmiştir.⁷¹

General-Vali Charpy, Batı Trakya halkının yeni idari sisteme alışması ve uygulamalarından yararlanması için *Müttefikler Arası Trakya Hükûmeti* kurmuştur.⁷² İşgal altına alınan bölge Gümülcine, İskeçe, Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka ve Karaağaç kazalarını kapsamıştır.⁷³ Hükûmette Türk halkından Mutasarrıf Arif Efendi, Belediye Başkanı Galip Efendi, Jandarma Birlikleri Komutanı Hüseyin Canik Bey, Mahkeme Başkanı İbrahim Karagöz yer almıştır. Daire müdürlerinin tamamının Türk olduğu bu yapılmaya bazı kaynaklar, *Batı Trakya Türk Hükûmeti* demeyi tercih etmiştir.⁷⁴ Ayrıca General Charpy, *Müttefikler Arası Trakya Hükûmeti*" bünyesinde çalışmak üzere 6'sı Rum, 5'i Türk, 2'si Bulgar, birisi Musevi ve birisi Ermeni olmak üzere 15 kişi görevlendirmiştir.⁷⁵

Fransız General, *Müttefikler Arası Trakya Hükûmeti'nde* her azınlığın temsilcisi olması gerektiğini düşünmüştür. Nüfus sayılarına göre karşılaştırıldığında Yunanlı temsilcilerin sayılarının fazla, Bulgar temsilcilerinin sayılarının az olduğu görülmüştür. Fransız

⁶⁹ Mir, "Polojenieto v Trakiya", No: 5865, 29 Noemvri 1919.

⁷⁰ İvan Altınov, *Mejduşiyuznişka Trakiya*, Sofya: 1921, s. 20.

⁷¹ Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 388, l. 3-4.

⁷² Sava Penkov, *Mejduşiyuznişka Dogovori na Bilgariya (681-1947)*, Sofya-Jeneva-Parij: İzdatelstvo Jorj Nef, 1992, s. 264; Bıyıkhoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele, I. Cilt*, s. 184.

⁷³ Budak, "Osmanlı Belgelerine Göre Mondros'tan Lozan'a Batı Trakya", s. 74.

⁷⁴ Batıbey, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, s. 40.

⁷⁵ Altınov, *Mejduşiyuznişka Trakiya*, s. 20-33.

idaresi belediye başkanlarını da aynı şekilde belirlemiştir. Sivil yönetici olarak daha çok Türk ve Rumların şehirlerdeki temsilcileri seçilmiştir. Ancak askerî veya idari bir olay olduğunda karar vericiler yine Fransız makamları olmuştur.⁷⁶

Yunanistan ve Bulgaristan, Batı Trakya'daki Fransız idaresinde temsilcilerinin bulunmasını, başta göçmenler konusu olmak üzere yaşanan sorunların çözümünde faydalı olacağı düşüncesiyle istemişlerdir. Bu çerçevede, Batı Trakya'daki Yunan çıkarlarını savunmak üzere Makedonya doğumlu, dinî ve devrimci eylemlere katılmış bir aktivist olan Harisiyos Vamvakas idarede görevlendirilmiştir.⁷⁷ Vamvakas, Osmanlı Meclisi'nde Serfice ve Kozani milletvekili olarak 1909-1912 yılları arasında milletvekili olarak bulunmuştur.⁷⁸ Çok iyi Türkçe bilen Vamvakas'ın görevi siyasi gelişmeleri izlemek olmuştur.⁷⁹

Bulgaristan'ın Batı Trakya'daki çıkarlarını gözetmek üzere ise sivil temsilci olarak Bern Eski Büyükelçisi Aleksandır Grekov, askerî temsilci olarak Albay Topalcikov atanmıştır.⁸⁰ Batı Trakya'nın idaresinde görev alan ve bazı suçlara karışmış olan Bulgarlar işten uzaklaştırılmıştır. Yerlerine atanacaklar konusunda yerel halk arasından Rumlar ve Bulgarlar sürekli rekabet içerisinde olmuşlar, Fransız yönetimine kulis yapmışlar, kendi soydaşlarının işe alınmasını istemişlerdir. Fransız Generali Charpy'nin ofisinde görevli olan Bulgaristan temsilcisi A. Grekov bu konuda çok daha fazla çaba sarf etmiştir. Bulgarların idarede Yunan istemediklerini sıkça tekrarlamış, sessiz ve derinden çalışmalarını sürdürmüştür.⁸¹

Bulgaristan idaresi ve askerî birlikleri Batı Trakya'yı terk etmeye başladığında İstanbul'da faaliyetini sürdüren ve bölgedeki *İslâm Cemaati Teşkilatı*⁸² ile temas halinde olan *Batı Trakya Komitesi* merkezini Gümülcine'ye taşınmıştır.⁸³ Burada faaliyetini sürdüren Komite, bölge Yunan birlikleri tarafından işgal edilmeye başlayınca Gümülcine'nin kuzeyine geçmiş ve 27 Mayıs 1920'de Hemetli'de, Peştereli Tevfik Bey'in başkanlığında *Batı Trakya Hükûmetini* kurmuşlardır.⁸⁴ Hükûmet, 7'si Türk 3'ü Bulgar asıllı bakandan oluşmuştur.⁸⁵ Bulgaristan bunu tanımış, Yunanistan ise feshedilmesi için

⁷⁶ Trifonov, *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie*, s. 23.

⁷⁷ Altınov, *Mejduşiyuzniška Trakiya*, s. 44.

⁷⁸ Nilüfer Erdem, "Yunan Hükûmeti Temsilcisi Harisiyos Vamvakas'ın Batı Trakya'da Bulgarların Etkisini Kırmaya ve Helenlerin Etkisini Arttırmaya Yönelik Faaliyetleri (1919-1920)", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, Ed. Cezmi Eraslan vd., İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık, 2016, s. 127.

⁷⁹ Batıbey, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, s. 7.

⁸⁰ Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 383, l. 12.

⁸¹ Trifonov, *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie*, s. 24.

⁸² Batıbey, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, s. 85-106.

⁸³ Halaçoğlu ve Eren, "Batı Trakya", s. 145.

⁸⁴ Murat Derin, *Batı Trakya Türklerinin Gür Sesi Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi*, Poligrafyug Ad, Bulgaria, 2021, s. 28.

⁸⁵ Vılço Zlatilov, *Bilgari i Turtsi Vistavat Sreštu Nöyskiya Diktat (1919-1923)*, Veliko Tırnovo: Sbornik ot Dokumenti, Spomeni i Snimki, İzdatelstvo "Faber", 2017, ss. 27-28; Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 241.

Batılı büyük devletlere baskı yapmıştır.⁸⁶ Bulgar kaynaklarında *Geçici Türk-Bulgar Hükûmeti* de denilen bu oluşum, Müttefiklerin kontrol ettiği Batı Trakya'nın Yunanistan'a teslim edilmemesi için mücadele etmiş ve 15 Mayıs 1920'de General-Vali Charpy'e, özerk yönetimin devamı için ortak bir dilekçe vermiştir.⁸⁷ *Batı Trakya Hükûmeti'nin* ömrü uzun süreli olmamış, Osmanlı Devleti'nden yeterli ilgi ve desteği görmemiş,⁸⁸ bölge Yunanistan tarafından ele geçirilince de dağılmıştır.⁸⁹ Üyelerinin bazıları İstanbul'a dönmüşlerdir. Diğerleri Gümülcine'de kalarak, Yunan işgaline kadar *Müttefikler Arası Trakya Hükûmeti* ile iş birliği yapmışlardır.⁹⁰

Batı Trakya'daki asayişin sağlamasını üzere bir jandarma teşkilatı kurulmuştur. General-Vali Charpy, ilk zamanlar bunu polislerden oluşturmak istemiş, sonrasında Müttefikler arası işgal birliklerindeki askerleri tercih etmiştir. Bu sebeple önceleri 405 yaya ve 70 atlıdan müteşekkil bir birlik oluşturmuş, bunun zamanla 700 kişilik bir güce ulaşmasını hedeflemiştir. Bu jandarma birliğinin kumandası için 52 Fransız polisini görevlendirmiştir.⁹¹

Batı Trakya'nın Yunanistan'a verileceğine dair haberler gelmeye başlayınca, birkaç yıl önce buralara iskân edilmiş Bulgarlar bölgeden ayrılmışlardır. Bulgar kaynaklarına göre, 1919 yılının sonbaharında Bulgaristan topraklarına sığınanların sayısı 20 bin 200'ü bulmuştur.⁹² Nitekim 17 Ekim 1919'da İtilaf devletleri adına Yunan birlikleri İskeçe'ye girdiklerinde General Paraskevopoulos'u karşılamaya sadece birkaç Rum aile gelmiştir. Türkler üç gün boyunca dükkânlarını kapatmışlar, evlerine Fransız bayrakları ile siyah bayraklar asarak Yunan birliklerinin gelişini protesto etmişlerdir. 20 Ekim'de General d'Esperey şehre geldiğinde Türklerden bir heyet kendisini karşılamış ve Yunanistan'ı da Bulgaristan'ı da istemediklerini, bağımsızlık istediklerini açıklamışlardır.⁹³

Aynı tarihlerde Yunanistan Batı Trakya'nın etnik yapısını kendi lehine değiştirmek için çalışmaya başlamıştır. Yunan Hükûmeti, Kral Alexandre'a başvurmuş ve bir karar çıkartarak 1913 tarihli Bükreş Antlaşması ile Batı Trakya Bulgaristan'a verildiğinde Gümülcine, Dedeağaç, Makri, Sofulu gibi yerleşim alanlarından kaçan Rumların tekrar evlerine dönmelerini sağlamak istemiştir.⁹⁴ Bu girişimlerin sonucu olarak sadece 10 Kasım 1919'a kadar Dedeağaç'a 500'den fazla Rum aile iskân edilmiştir. Bulgaristan, bu

⁸⁶ Hikmet Öksüz, *Batı Trakya Türkleri*, Çorum: KARAM Yayınları, 2006, s. 5.

⁸⁷ İvo Hristov, "The Bulgarian Rule Over Western Thrace (1912-1919)", *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, Ed. Cezmi Eraslan vd., İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık, 2016, s. 346-347.

⁸⁸ Adil Özgüç, *Batı Trakya Türkleri*, İstanbul: Kutluğ Yayınları, 1974, s. 30.

⁸⁹ Halaçoğlu ve Eren, "Batı Trakya", s. 145.

⁹⁰ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele, I. Cilt*, s. 191.

⁹¹ Trifonov, *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie*, s. 24.

⁹² Trifonov, *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie*, s. 27.

⁹³ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 60.

⁹⁴ *Mir*, "Zavrıştaneto na Gritskite Bejantsi v Trakiya", No: 5855, 17 Noemvri 1919.

Rumların Balkanların başka taraflarından hatta Kafkasya'dan getirildiklerini iddia etmiştir. Getirilen Rumların arasında çok fazla din adamı ve öğretmen olduğu tespit edilmiştir.⁹⁵

General-Vali Charpy'nin karargâhındaki Bulgaristan askerî temsilcisinin yardımcısı olan ve Batı Trakya'daki göç konularını takip eden Binbaşı Todorov'un verdiği bilgiye göre, 14 Ocak 1920'de "Hios" gemisiyle Selanik'ten 415 Yunanlı göçmen getirilmiş, Sofulu ve Dimetoka'ya yerleştirilmişlerdir. 25 Ocak'ta "Makedonya" gemisiyle Selanik'ten 108 Yunanlı daha getirilmiştir. 28 Ocak'ta "Tasos" gemisiyle 106 Yunanlı daha taşınarak Kavala'ya ve Tasos adasına iskân edilmişlerdir.⁹⁶

Fransızların askeri kontrolörü, Ocak 1920'de Sofulu'ya gelip yerleşen Yunanlı göçmenlerle bir anket yapmıştır. Kontrolörün tespitine göre; göçmenler daha önce Batı Trakya'da yaşamamışlar, ilk defa gelmişlerdir. Türkiye'nin Ege ve Karadeniz bölgelerinden getirildiklerini, Yunanistan siyasal iktidarının kendilerine toprak ve tarım aletleri vermeyi vaat ettiğini söylemişlerdir. Bu vaatlerle birkaç ay içinde Batı Trakya'ya 20-30 bin kadar Rum getirilmiştir.⁹⁷

Fransız idaresinin Batı Trakya'da göreve başladığı aylarda bölgenin ekonomik şartları ağırdır. Yoksulluk ileri düzeydedir. Evlerini, taşınmazlarını bırakıp göç edenlerin sorunları birikmiştir. General-Vali Charpy bu durumu düzeltmek için özel komisyonlar kurmuştur. Bunlar Fransız subaylar eşliğinde Gümülcine, İskeçe, Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka ve Karaağaç'ta çalışmışlardır.⁹⁸ Komisyonlar Türklere, Bulgarlara, Yunanlılara tarım ve hayvancılık alanlarında, Musevilere ve Ermenilere ise ticaret alanında yardımda bulunmuşlardır. Fransa Karaağaç ile Dedeağaç limanlarını askeri ve ekonomik yardımlar için kullanmış, Batı Trakya'ya 800 ton buğday, arpa ve tuz yardımı gerçekleştirmiştir. Ayrıca bir tarım istasyonu ile elektrik üretim tesisi kurulmuş, tren istasyonu yenilenmiş ve Gümülcine merkeze bir köprü yapılmıştır.⁹⁹

Komisyonların bir başka görevi, 1913 tarihli Bükreş Antlaşması'ndan sonra Batı Trakya'dan ayrılan Türklerin ve Yunanlıların taşınmazlarının iadesini gerçekleştirmek olmuştur. Bu arada Charpy, bir yönetmelik yayınlayarak çeşitli sebeplerle bölgeden ayrılan Bulgar memur, tüccar ve iş adamlarının da dönmesini istemiştir. Ancak 1913'lerde Makedonya, Ege ve Doğu Trakya'dan Batı Trakya'ya getirilenlerin bölgeden ayrıldıktan sonra tekrar aynı yerlere iskân edilmesi zor olmuştur. Kendileri zaten yabancı hissettikleri Batı Trakya'ya gelmek istememişlerdir. Grekov'a göre tahmini

⁹⁵ *Trakiets*, Broy 7, 27 Noemvri 1919.

⁹⁶ *Ts. V. A.*, f. 24, op. 3, a. e. 56, l. 161.

⁹⁷ Altınov, *Mejduziyuzniška Trakiya*, ss. 35-36.

⁹⁸ *Ts. V. A.*, f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 362.

⁹⁹ Halil, "Fransız İdaresinde Batı Trakya (1919-1920)", s. 3.

sayıları 55 bin kişi kadardır.¹⁰⁰ Zaten bu Bulgarlar terk ettikleri yerlere dönseler bile evlerine giremezlerdi. Çünkü o evlerin eski sahipleri olan Türk veya Rum aileler geri gelmişlerdi.¹⁰¹

4. Misak-ı Millî'de Batı Trakya

Yunanistan'ın 15 Mayıs 1919'dan itibaren İzmir'i işgal etmesi ve Ege bölgesindeki mezalimleri ülke genelinde infiale yol açmıştır. Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkmış, Haziran'da Amasya Genelgesi'ni ilan etmiş, Temmuz'da Erzurum Kongresi'ni, Eylül'de Sivas Kongresi'ni yapmıştır. Anadolu'daki tüm bu faaliyetler, Mustafa Kemal Paşa ve yanındakilerin ne düşündüklerini, hedeflerinin ne olduğunu, nasıl bir yol takip edeceklerini Türk Milleti ile dünyaya anlatmak üzere gerçekleştirilmiş ve nihayet İstanbul'daki Meclis-i Mebusan'ın 17 Şubat'ta kabul ettiği Misak-ı Millî ile ilan edilmiştir.¹⁰²

Altı maddeden oluşan Misak-ı Millî kararlarının üçüncü maddesi Batı Trakya Türkleri ile ilgilidir.¹⁰³ Buna göre Batı Trakya'nın geleceği, orada oturanların özgürce yapacakları referandumla belirlenecekti.¹⁰⁴ Misak-ı Millî, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ilan edildiği andaki sınırları amaçlamış olduğu için, 1913 İstanbul Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin elinden çıkan Batı Trakya'yı kapsamamıştır.¹⁰⁵ Bu sebeple Batı Trakya halkı kendi kaderini tayin etmek için Mayıs 1920'de referanduma gidecektir.

Yunanistan ise, Osmanlı Devleti'nin çöküşüne yol açan, İzmir bölgesi ile Doğu ve Batı Trakya'nın Yunanistan'a verilmesini içeren 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması'na atıf yapmış ve geçerliliğini koruduğunu iddia etmiştir.¹⁰⁶ Lozan Konferansı'nda Batı Trakya sorunu gündeme geldiğinde, İtilaf devletleri adına konuşan Lord Curzon; Batı Trakya'nın 1913'te Türklerden alınarak Bulgaristan'a verildiğini, Bulgaristan'ın da Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine imzalanan Neuilly Antlaşması ile bu toprakları İtilaf devletlerine bıraktığını, dolayısıyla Türkiye'nin bu konuda söz hakkı olmadığını ileri sürmüştür. İsmet Paşa da Türkiye'nin Batı Trakya'yı kendi topraklarına katmak gibi bir iddiada bulunmadığını, sadece burada yaşayan halkların "kendi kaderlerini tayin etme hakkının" tanınması gerektiğini söylemiştir.¹⁰⁷

¹⁰⁰ Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 363.

¹⁰¹ *Mir*, No: 5860, 22 Noemvri 1919.

¹⁰² İbrahim Kamil, *Bulgaristan Diplomatik Belgelerine Göre Anadolu ve Trakya'da Millî Mücadele (1919-1922)*, Ankara: Nobel Yayınları, 2020, s. 48-97.

¹⁰³ Hersant, "Souverainete et Gouvernementale...", s. 146.

¹⁰⁴ Ts. D. A., f. 176, op. 4, a. e. 551, l. 42-g; Yücel Özkaya, "Mustafa Kemal Paşa-İstanbul Hükûmeti İlişkileri", *Millî Mücadele Tarihi*, C. I, Yay. Haz. Berna Türkoğan, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2005, s. 253; Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilâli, Millî Mücadele I*, 3. Baskı, İstanbul: Burçak Yayınevi, 1966, s. 324.

¹⁰⁵ Nevzat Gündoğ, *1913 Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakflesi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, s. 170.

¹⁰⁶ Hristos İliadis, "*Trakya Tehdit Altında*" *Gizli Yazışmalar, Türkiye Stratejisi-Gizli Politikalar-Azınlık Grupları*, Çev. Lale Alatl, Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2021, s. 37.

¹⁰⁷ Öksüz, *Batı Trakya Türkleri*, s. 6.

Mustafa Kemal Paşa Batı Trakya davasını yakından takip etmiştir. Durumun farkındadır ve bu çerçevede bölgede yapılacaklar konusunda bazı direktifler vermiş, uyarılarda bulunmuştur. Ona göre; Doğu ve Batı Trakya'nın bir idari birlik içinde ifade edilmesi doğru değildir. Doğu Trakya itiraz ve tartışma götürmez bir kesinlikte Türk vatanının bir parçasıdır. Batı Trakya ise barış antlaşmaları yüzünden elden çıkarılmış bir vatan parçasıdır. Doğu ve Batı Trakya'nın birlik ve beraberliğinde ısrar etmek, Doğu Trakya'yı da zor durumda bırakabilirdi.¹⁰⁸

General-Vali Charpy, 30 Mart 1920'de Batı Trakya'da ikinci bir nüfus sayımı yaptırmıştır. Buna göre bölgenin nüfusu 212 bin 622 kişidir. 69 bin 154'ü Hıristiyan Bulgar ve 11 bin 739'u Müslüman Pomak olmak üzere toplam 80 bin 893'ü Bulgar, 73 bin 220'si Türk, 51 bin 706'sı Yunanlı, 3 bini Musevi, 1.969'u Ermeni, 1.834'ü Roman vd. olarak tespit edilmiştir.¹⁰⁹

General Franchet d'Esperey'in, Fransa Savaş Bakanlığı'na 22 Nisan 1920'de gönderdiği Batı Trakya'daki nüfus sayımı ile ilgili gizli rapordaki bilgiler ise daha farklıdır. Rapora göre; Batı Trakya'nın nüfusu 204 bin 690'dır. 54 bin 92'si Hıristiyan Bulgar ve 11 bin 848'i Müslüman Pomak olmak üzere toplam 65 bin 940'ı Bulgar, 74 bin 730'u Türk, 56 bin 114'ü Yunanlı, 2 bin 985'i Musevi, 1.880'i Ermeni ve 3 bin 41'i diğerleridir. General d'Esperey raporunun sonuna, Ekim 1919-Mart 1920 tarihleri arasında 20 bin Bulgar ve 22 bin Türk'ün Batı Trakya'yı terk ettiğini, 23 bin Yunan'ın ise başka yerlerden gelip bölgeye yerleştiğini eklemiştir.¹¹⁰

Türk tarafının bu tarihlerde tespit ettiği ve sonradan İsmet Paşa'nın da Lozan görüşmelerinde dile getirdiği Batı Trakya'nın nüfusu şöyledir; Gümülcine'de 59 bin 967 Türk, 8 bin 834 Rum ve 9 bin 997 Bulgar; Dedeağaç'ta 11 bin 744 Türk, 4 bin 806 Rum ve 10 bin 227 Bulgar; Sofulu'da 18 bin 284 Türk, 12 bin 909 Rum ve 5 bin 490 Bulgar; İskeçe'de 42 bin 671 Türk, 8 bin 728 Rum ve 552 Bulgar. Toplam 132 bin 666 Türk, 35 bin 277 Rum ve 26 bin 266 Bulgar.¹¹¹

5. San Remo Kararları, Referandum ve Yunan İşgali

Batı Trakya'daki Fransız İdaresi'nin kurumsallaşmayı tamamladığı ve uygulamaları sağlaştırdığı bir dönemde, 19-26 Nisan 1920'de İtalya'nın San Remo şehrinde, Osmanlı Devleti'nin çağrılmadığı yeni bir uluslararası konferans toplanmıştır.¹¹² Aslında bu konferans, Paris Barış Konferansı'nın devamı niteliğindedir.¹¹³ Konferansta, Osmanlı

¹⁰⁸ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, s. 191-192.

¹⁰⁹ Ts. V. A., f. 428, op. 1, a. e. 376, l. 12; *Trakya*, No: 28, 10 Noemvri 1921; Altınov, *Mejduşyuzniška Trakiya*, ss. 177-178; Kosatev, *Trakiyskiyat Vipros*, s. 17.

¹¹⁰ V. Bojinov, "Zapadna Trakiya v Diplomaticheskata Borba (1918-1924)", *İzşledvaniya po Bilgarska İstoriya*, T. 3, Sofya: 1978, s. 252.

¹¹¹ Pervin Hayrullah, *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, Gümülcine: Poligrafyug AD, 2020, s. 64.

¹¹² Nurten Çetin, "San Remo Konferansı ve Etkileri", *Millî Mücadele'nin 100. Yılına Armağan*, Ed. İlker Alp, Nurten Çetin, Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları, 2019, s. 29-30.

¹¹³ Trifonov, *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie*, s. 31.

Devleti topraklarının paylaşılması görüşülmüş ve Sevr Antlaşması'na son şekil verilmiştir.¹¹⁴ Nitekim İngiliz ve Fransız heyetleri San Remo'da yerel halkların hatta Bulgaristan ve Türkiye'nin fikrini almadan Çatalca'ya kadar olan Trakya topraklarını Yunanistan'a bırakmışlardır.¹¹⁵

Bu karara *Müttefikler Arası Trakya Hükûmeti* karşı çıkmıştır. Meclisteki Türk ve Bulgar temsilciler, derhal binlerce imza eşliğinde hazırladıkları dilekçeyi San Remo'daki büyük devletler temsilcilerine göndermişlerdir. Dilekçede, Batı Trakya'nın Yunanistan'a verilmesi kararı şiddetle eleştirilmiş, bunun bölgeye, Balkanlara zarar vereceği ve kötü sonuçlar doğuracağı belirtilmiş,¹¹⁶ Türk ve Bulgarların Batı Trakya'da özerk bir yönetim istedikleri ifade edilmiştir.¹¹⁷ San Remo'ya gönderilen dilekçenin bir örneği, o sıralarda Batı Trakya'dan ayrılma hazırlıkları yapan General-Vali Charpy'ye de iletilmiştir. Ayrıca kendisine, Türklerin ve Bulgarların Yunan işgalini reddettikleri, vatanlarını korumak için son kişi kalana kadar savaşacakları bilgisi aktarılmıştır.¹¹⁸

San Remo kararları Nisan sonunda kesinleşmiştir. Ancak Yunanistan bundan birkaç hafta önce seferberlik ilan ederek yedekleri askere çağırarak ve Batı Trakya'yı işgal hazırlıklarını tamamlamıştır. Atina yönetiminin bunu büyük devletlerin bilgisi dâhilinde yaptığı anlaşılmıştır.¹¹⁹ General-Vali Charpy, gelişmeleri yakından takip etmekle birlikte mutasarrıf olarak atadığı Arif-zade Arif Efendi ile sıkça görüşmüş ve düşüncelerini paylaşmıştır. Buna göre Charpy, bölgede iki dereceli seçime gidilmesini, ilkinde delegelerin belirlenmesini, ikincisinde delegelerin kararıyla Batı Trakya halkının hangi ülkenin idaresini istediklerinin tespit edilmesini arzulamıştır. Batı Trakya Türklerinin, Fransız idaresini seçeceklerinden de şüphe duymadığını belirtmiştir.¹²⁰

12 Mayıs 1920'de Gümülcine'nin eski mahkeme binasında delege seçimi yapılmıştır. Herkes sandık başına gitmiş ve delege adaylarına oy vermiştir. Ertesi gün belirlenen delege isimlerine bakıldığında sonuçların beklendiği gibi olmadığı anlaşılmıştır. Delegeler seçilenler:

- a- Hafız Galip Efendi,
- b- Tabak Halil Ağa,
- c- Ortacalı Ali Bey,
- d- Karamisaköylü Osman Ağa,

¹¹⁴ Şennur Şenel, "1919-1922 Kurtuluş Savaşı Dönemi Türk-Fransız İlişkileri", *Geçmişten Günümüze Türk-Fransız İlişkileri*, Ed. Haydar Çakmak, Ankara: Efil Yayınevi, 2017, s. 80.

¹¹⁵ Trifonov, *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie*, s. 31.

¹¹⁶ *Mir*, "Petitsiya na Vırhovniya Trakiyski Sivet do Predsedatelya na Konferentsiyata za Mir", No: 5982, 24 April 1920.

¹¹⁷ *Mir*, "Miren Protest na Trakiytsi", No: 6007, 22 May 1920; Trifonov, *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie*, s. 31.

¹¹⁸ *Mir*, "Miren Protest na Trakiytsi", No: 6007, 22 May 1920.

¹¹⁹ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, ss. 96-97.

¹²⁰ Batubey, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, s. 9-10.

- e- Hacı Yusuf,
- f- Muiz Karasu (Musevi),
- g- Petku Daçev (Bulgar),
- h- Nikolaos Zoidis (Rum).¹²¹

İsimleri o güne kadar duyulmayan kişilerin delege olarak seçilmesinin yarattığı şaşkınlık devam ederken, 14 Mayıs'ta son kararın verilmesi için bu delegeler kaymakamlık binasında toplanmışlardır. Bahçede binlerce Batı Trakyalı Türk heyecanla beklemiştir. Sonucu Gümülcine Belediyesi Başkâtibi Şerafeddin Bey balkona çıkararak açıklamıştır. Buna göre delegelerin 5'i Yunan idaresini, 3'ü Fransız idaresini tercih etmişlerdir. Fransız idaresini isteyenler Hacı Yusuf, Muiz Karasu ve Petku Daçev'dir.¹²² Yunan idaresinin tercih edilmesine yönelik Vamvakas'ın yoğun bir propaganda faaliyetinde bulunduğu, delegeleri ikna etmek için 75 bin kadar Osmanlı altını dağıttığı iddia edilmiştir.¹²³

Bu arada İskeçe etrafında konuşlanmış durumdaki Yunan birliklerine askeri malzeme, silah ve teçhizat dağıtılmış, Bulgaristan sınırındaki asker sayısı arttırılmıştır.¹²⁴ General-Vali Charpy'ye danışılmadan ve haber verilmeden İskeçe'ye Yunanistan 1. Topçu Alayı gönderilmiştir.¹²⁵ İskeçe, Ekim 1919'dan Mayıs 1920'ye kadar müttefik devletlerin kontrolünde kalmıştır.¹²⁶

Yunan birlikleri buradan hareketle, referandumun sonuçlandığı gün olan 14 Mayıs 1920'de Gümülcine'yi işgal etmişlerdir.¹²⁷ Birkaç gün sonra da Yunan Generali Zimvrakakis Fransız generale, Meriç'ten Karadeniz'e kadar bütün Trakya'yı işgal etme emri aldığını bildirmiştir. General-Vali Charpy, 19 Mayıs 1920'de maiyetindekilere ve *Müttefikler Arası Trakya Hükûmeti*'nde çalışanlara bir emir göndermiştir. Buna göre, Yunan birliklerinin Batı Trakya'yı işgali, 1 Haziran'da veya birkaç gün önce gerçekleşecektir. İşgal sebebiyle Türkler ve Bulgarların eylem yapabilecekleri ihtimali düşünülerek tedbir alınmasını, bölgeyi terk etmek isteyenlere gerekli kolaylıkların gösterilmesini ve kritik yerlerdeki memurların Yunanlı meslektaşları gelene kadar yerlerinde kalmasını istemiştir. Charpy ayrıca, 21 Mayıs'ta yayınladığı 53 No'lu emirle hapisanelerde hafif suçlardan yatanlara af çıkartmıştır.¹²⁸

¹²¹ Harun Halil, "Fransız İdaresinde Batı Trakya (1919-1920)", *Millet, Batı Trakya Türklerinin Gazetesi*, 12 Şubat 2020; Batıbey, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, s. 39-40.

¹²² Batıbey, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, s. 112-113.

¹²³ Ahmet Aydın, *Batı Trakya Faciasının İyüzü*, İstanbul: Arın Yayınları, 1971, s. 230-231.

¹²⁴ *Ts. D. A.*, f. 338, op. 1, a. e. 85, l. 14-15.

¹²⁵ *Ts. D. A.*, f. 338, op. 1, a. e. 85, l. 16.

¹²⁶ Machiel Kiel, "İskeçe", *İslâm Ansiklopedisi*, 22. Cilt, İstanbul, 1992, s. 555.

¹²⁷ *Ts. D. A.*, f. 176, op. 4, a. e. 959, l. 68; Batıbey, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, s. 117.

¹²⁸ Trifonov, *Antantata v Trakiya*, ss. 97-98.

Fransız birliklerinin Batı Trakya'dan çekilmesi, 22 Mayıs 1920'de başlamış ve 28 Mayıs 1920'de tamamlanmıştır.¹²⁹ Bundan yararlanan Yunan birlikleri, Kavala ve Dedeağaç limanlarına asker çıkarmışlar, Edirne-Karaağaç istasyonundan Ferecik'e kadar bütün Meriç kıyısını ele geçirmişlerdir.¹³⁰ Böylece Batı Trakya'nın tamamı Yunanistan'ın kontrolüne girmiştir.¹³¹

General-Vali Charpy son gün bir konuşma yaparak birlikte çalıştığı asker, subay, astsubay ve sivil memurlara teşekkür etmiştir. Aynı gün Gümülcine'deki görevini Yunanistan temsilcisi Vamvakas'a devretmiş ve 2 Haziran 1920'de karargâhı ile birlikte Batı Trakya'dan ayrılmıştır.¹³²

6. Sonuç

Osmanlı Devleti, Birinci Balkan Savaşı'ndan yenik ayrılmış, imzalanan Bükreş ve İstanbul Antlaşmalarıyla Batı Trakya'yı kaybetmiştir. Bulgaristan ise İkinci Balkan Savaşı'nı kaybetmiştir. Güney Dobruca ve Makedonya elinden alınırken Batı Trakya toprakları Bulgaristan'a verilmiştir. Bölge 1913-1919 tarihleri arasında Bulgaristan hâkimiyetinde kalmıştır.

Bu dönemde Türkler, temel hak ve özgürlüklerini korumak ve özerk bir Batı Trakya kurmak amacıyla "Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakîlesi"ni oluşturmuşlardır. İdari-siyasi yapısı, hükûmeti, bayrağı, parası olan bu devlet iki aya yakın bir süre mücadele etmiş, beklediği yardımlar gelmeyince dağılmıştır.

Osmanlı Devleti ile Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşı'na aynı cephede katılmışlar ve yenilmişlerdir. Osmanlı Devleti ile Mondros Ateşkesi imzalanmış, ardından toprakları İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Bulgaristan ile Selanik Ateşkesi ve sonrasında Neuilly Barış Antlaşması imzalanmıştır. Ateşkes ve antlaşma hükümleri gereği Bulgaristan, Batı Trakya'yı Yunanistan'a bırakmıştır.

Büyük Devletlerin, 1919 Paris Barış Antlaşması'nda aldıkları kararlar Batı Trakya, İtilaf devletleri orduları tarafından yönetilmiştir. Bunun için bölgeye Fransız General Charpy, vali olarak atanmıştır. General-Vali Charpy, öncelikle bir Türk'ü mutasarrıf olarak atamış, idari sistemi kurarken Gümülcine'yi başkent yapmıştır. Batı Trakya aynı zamanda, biri Gümülcine diğeri Karaağaç olmak üzere iki idari bölgeye ayrılmıştır. Charpy, bu bölgelerin stratejik noktalarını Fransız subaylar komutasında Müttelik askerlerinin kontrol etmesini istemiş ve Jandarma teşkilâtını kurarak iç güvenliği sağlamıştır. Bu arada Batı Trakya'yı oluşturan Türk, Bulgar, Yunanlı, Musevi ve Ermeni halklarının temel hak ve özgürlüklerini korumaya çalışmıştır.

¹²⁹ Ts. D. A., f. 176, op. 4, a. e. 959, l. 68.

¹³⁰ İbrahim Kamil, *Türk Kurtuluş Savaşı ile İlgili Bulgaristan Diplomatik Belgeleri (1919-1922)*, Cilt: 1 (1919-1920), Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2017, s. XXXIX.

¹³¹ Melih Akdeniz, *Batı Trakya'da Türk Varlığı (1930-1981)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018, s. 27; Hikmet Öksüz, "Batı Trakya Türkleri", *Balkanlar El Kitabı*, 2. Cilt: *Çağdaş Balkanlar*, 2. Baskı, Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Ankara: Akçağ Yayınları, 2013, s. 504.

¹³² Trifonov, *Antantata v Trakiya*, s. 98.

İtilaf devletlerinin, San Remo Konferansı'nda Batı Trakya'nın Yunanistan'a devredilmesini kararlaştırmaları üzerine Türkler "Batı Trakya Komitesi" kurarak mücadele başlatmışlardır. Amaçları Batı Trakya'nın Yunanistan'a verilmesini engellemek olmuş, ya özerk bir Batı Trakya veya Fransız idaresinin devamını istemişlerdir. Bu sebeple sahada aktif mücadele vermişler, Avrupa devletlerine protesto telgrafları çekmişlerdir. Bulgaristan tarafı da Batı Trakya'nın Yunanistan'a devredilmesini istememiştir. Bulgarlar kurdukları çeteler ve komitelerle Yunanlılara karşı mücadele etmişler Türklerle de iş birliği yapmışlardır.

Bu dönemde Batı Trakya'daki Türk, Bulgar ve Yunanlıların en büyük çabası kendilerinin bölgede çok daha kalabalık bir nüfusa sahip olduklarını ispatlamaya çalışmak olmuştur. Bu doğrultuda Yunanlılar Başbakan Venizelos'tan büyük destek almışlar ve onun gayretleriyle nüfuslarının çokluğunu ve bölgedeki çıkarlarını İtilaf devletlerine anlatabilmişlerdir.

General-Vali Charpy, San Remo kararlarını uygulamadan önce, Batı Trakya halkının ne düşündüğünü, hangi idareyi istediğini öğrenmek için bir referandum yaptırmıştır. İki aşamalı referandumda delegelerin çoğunluğu Yunanistan idaresini isteyince ve San Remo'da alınan kararlar kendisine dayatılınca, karargâhıyla birlikte bölgeyi terk etmiştir. Batı Trakya toprakları ve burada yaşayan halkların kaderi, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile belirlenmiştir.

Kaynaklar / References

Bulgaristan Merkezi Devlet Arşivi

- Ts. D. A.*, f. 1, op. 2, a. e. 311, l. 2.
Ts. D. A., f. 176, op. 4, a. e. 551, l. 42-g
Ts. D. A., f. 176, op. 4, a. e. 959, l. 68.
Ts. D. A., f. 242, op. 2, a. e. 821, l. 44.
Ts. D. A., f. 242, op. 2, a. e. 821, l. 51.
Ts. D. A., f. 242, op. 2, a. e. 827, l. 78.
Ts. D. A., f. 338, op. 1, a. e. 4, l. 1.
Ts. D. A., f. 338, op. 1, a. e. 85, l. 14-15.
Ts. D. A., f. 338, op. 1, a. e. 85, l. 16.

Bulgaristan Askeri Arşivi

- Ts. V. A.*, f. 22, op. 3, a. e. 234, l. 9.
Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 234, l. 36.
Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 3.
Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 6.
Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 11.
Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 14.
Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 28.
Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 203-205.
Ts. V. A., f. 22, op. 3, a. e. 237, l. 362-363.
Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 375, l. 35.
Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 383, l. 12.
Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 383, l. 122.
Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 383, l. 627-631.
Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 383, l. 682-683.
Ts. V. A., f. 23, op. 2, a. e. 388, l. 1-10.
Ts. V. A., f. 24, op. 3, a. e. 56, l. 161.
Ts. V. A., f. 428, op. 1, a. e. 376, l. 12.

Eserler, Makaleler ve Bildiriler

- Akdeniz, Melih. *Batı Trakya'da Türk Varlığı (1930-1981)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018.

- Alp, İlker. "Batı Trakya Türkleri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. XI/33 (Kasım 1995): 613-652.
- Altınov, İvan. *Mejduşiyuznişka Trakiya*, Sofya: 1921.
- Aydın, Ahmet. *Batı Trakya Faciasının İcyüzü*. İstanbul: Arın Yayınları, 1971.
- Başer, Edip. *Mütareke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.
- Batıbey, Kemal Şevket. *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1979.
- Bıyıklıoğlu, Tefik. *Trakya'da Millî Mücadele*. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.
- Bojinov, V. "Zapadna Trakiya v Diplomaticheskata Borba (1918-1924)". *İzsledvaniya po Bilgarska İstoriya*, T. 3. Sofya: 1978.
- Budak, Mustafa. "Osmanlı Belgelerine Göre Mondros'tan Lozan'a Batı Trakya". *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*. Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah. İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık, 2016.
- Bulut, Sedef. "Balkan Savaşlarından Lozan'a Batı Trakya Meselesi ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Batı Trakya Politikası". *Gazi Türkiyat*. 3 (Güz 2008): 83-96.
- Çetin, Nurten. "San Remo Konferansı ve Etkileri". *Millî Mücadele'nin 100. Yılına Armağan*, Ed. İlker Alp, Nurten Çetin. Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Derin, Murat. *Batı Trakya Türklerinin Gür Sesi Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi*. Poligrafyug Ad, Bulgaria, 2021.
- Dnevnikit na Mihail Sarafov za Sklüçvaneto na Mirniya Dogovor v Nöy Prez 1919 g.". *İzv. Institut za Bilgarska İstoriya (İİBİ)*. T. 3-4, Sofya, 1951.
- Erdem, Nilüfer. "Yunan Hükümeti Temsilcisi Harisiyos Vamvakas'ın Batı Trakya'da Bulgarların Etkisini Kırmaya ve Helenlerin Etkisini Arttırmaya Yönelik Faaliyetleri (1919-1920)". *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*. Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık, 2016.
- Gökbilgin, M. Tayyib. *Millî Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.
- Gündağ, Nevzat. *1913 Garbî Trakya Hükümet-i Müstakilesi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Güner, Zekâi. *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1998.
- Halaçoğlu, Yusuf ve Halit Eren. "Batı Trakya". *İslâm Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul: 1992.
- Halil, Harun. "Fransız İdaresinde Batı Trakya (1919-1920)". *Millet, Batı Trakya Türklerinin Gazetesi*, 12 Şubat 2020.
- Hayrullah, Pervin. *Balkan Savaşlarından Sonra Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi*, Gümülcine: Poligrafyug AD, Bulgaria, 2020.
- Hersant, Jeanne. "Souverainete et Gouvernementalite: la Rivalite GrecoTurque en Thrace Occidentale". *Presses de Sciences Po "Critique Internationale"* 45/4 (2009): 141-162.

- Hristov, İvo. "The Bulgarian Rule Over Western Thrace (1912-1919)". *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*. Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah. İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık, 2016.
- İliadis, Hristos. "Trakya Tehdit Altında" *Gizli Yazışmalar, Türkiye Stratejisi-Gizli Politikalar-Azınlık Grupları*. Çev. Lale Alatlı. Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2021.
- İşirkov, A. *Zapadna Trakiya i Dogovorit za Mir v Nöy*, Sofya: 1920.
- Kamil, İbrahim. *Bulgaristan Diplomatik Belgelerine Göre Anadolu ve Trakya'da Millî Mücadele (1919-1922)*. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.
- Kamil, İbrahim. *Türk Kurtuluş Savaşı ile İlgili Bulgaristan Diplomatik Belgeleri (1919-1922), Cilt: 1 (1919-1920)*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2017.
- Kesyakov, B. *Prinos Kim Diplomaticheskata İstoriya na Bulgariya (1878-1925)*, Tom 2-3, Sofya: 1925.
- Kiel, Machiel. "İskeçe". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 22. İstanbul: 1992.
- Kosatev, Todor. *Trakiyskiyat Vıpros Viv Vinšnata Politika na Bulgariya (1919-1923)*. Sofya: Akademično İzdatelstvo "Prof. Marin Drinov", 1996.
- Lazarov, İvan ve Plamen Pavlov ve İvan Tütündjiev ve Milko Palangurski. *Kratka İstoriya na Bilgarskiya Narod*. Sofya: İzdatelska Kışta "Anibus", 1999.
- Mançev, Kristö. *İstoriya na Balkanskite Narodi (1918-1945)*. Tom 3. Sofya: İzdatelstvo Paradigma, 2008.
- Mançev, Kristö. *Natsionalniyat Vıpros na Balkanite*. Sofya: Akademično İzdatelstvo "Prof. Marin Drinov", 1999.
- Mançev, Kristö. "Velikite Sili i Natsionalniyat Vıpros na Balkanite Mejdu Dvete Svetovni Voyni". *Velikite Sili i Balkanite v Novo i Nay-Novo Vreme*, Sofya: İzdatelstvo na Bilgarskata Akademiya na Naukite, 1985.
- Mateeva, Mariya ve Hristo Tepaviçarov. *Diplomaticheski Otnoşeniya na Bulgariya (1878-1988)*. Sofya: İzdatelstvo na Bilgarskata Akademiya na Naukite, 1989.
- Mir*. "Miren Protest na Trakiytsi". No: 6007. 22 May 1920.
- Mir*. No: 5860. 22 Noemvri 1919.
- Mir*. "Petitsiya na Virhovniya Trakiyski Sivet do Predsedatelya na Konferentsiyata za Mir". No: 5982. 24 April 1920.
- Mir*. "Polojenieto v Trakiya". No: 5865. 29 Noemvri 1919.
- Mir*. "Zavriştaneto na Gritskite Bejantsi v Trakiya". No: 5855. 17 Noemvri 1919.
- Muraviev, K. *Dogovorit za Mir v Nöy, Spomeni*, Sofya: 1966.
- Okur, Mehmet, "Balkan Savaşları", *Balkanlar El Kitabı, 1. Cilt: Tarih, 2. Baskı*. Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay. Ankara: Akçağ Yayınları, 2013.
- Ot San Stefano do Parij (1878-1947). Nay Vajnite Dogovori za Bulgariya*. Yay. Haz. Nikola Grigorov. Sofya: İzdatelstvo "Aniko", 2009.

- Öksüz, Hikmet. "Batı Trakya Türkleri". *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar*. 2. Baskı. Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay. Ankara: Akçağ Yayınları, 2013.
- Öksüz, Hikmet. *Batı Trakya Türkleri*. Çorum: KARAM Yayınları, 2006.
- Öksüz, Hikmet. "İki Savaş Arası Dönemde Batı Trakya Türkleri (1919-1939)". *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*. Ed. Cezmi Eraslan, Cezmi Bayram, Nilüfer Erdem, Pervin Hayrullah. İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık, 2016.
- Öksüz, Hikmet ve Mehmet Okur. "Birinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar". *Balkanlar El Kitabı, 1. Cilt: Tarih*, 2. Baskı. Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay. Ankara: Akçağ Yayınları, 2013.
- Özgüç, Adil. *Batı Trakya Türkleri*. İstanbul: Kutluğ Yayınları, 1974.
- Özkaya, Yücel. "Mustafa Kemal Paşa-İstanbul Hükûmeti İlişkileri". *Millî Mücadele Tarihi, Cilt I*. Yay. Haz. Berna Türkdoğan, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2005.
- Penkov, Sava. *Mejdunarodni Dogovori na Bilgariya (681-1947)*. Sofya-Jeneva-Parij: İzdatelstvo Jorj Nef, 1992.
- Selek, Sabahattin. *Anadolu İhtilâli, Millî Mücadele I*. 3. Baskı. İstanbul: Burçak Yayınevi, 1966.
- Şenel, Şennur. "1919-1922 Kurtuluş Savaşı Dönemi Türk-Fransız İlişkileri". *Geçmişten Günümüze Türk-Fransız İlişkileri*. Ed. Haydar Çakmak. Ankara: Efil Yayınevi, 2017.
- Trakiets*, Broy 4-5, 11 Oktomvri 1919.
- Trakiets*, Broy 7, 27 Noemvri 1919.
- Trakya*, No: 28, 10 Noemvri 1921.
- Trifonov, Stayko. *Antantata v Trakiya (1919-1920)*. Sofya: Universitetsko İzdatelstvo "Kliment Ohridski", 1989.
- Trifonov, Stayko. *Bilgarskoto Natsionalno-Osvoboditelno Dvijenie v Trakiya (1919-1934)*. Sofya: Nauka i İzkustvo, 1988.
- Trifonov, Stayko. *Sıdbata na Bilgarite v Trakiya (1919-1925)*. Sofya: İzv. Institut İstorii (İİİ), 1981.
- Uçarol, Rifat. *Siyasi Tarih (1789-1994)*. 4. Baskı. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995.
- Zlatilov, Vilço. *Bilgari i Turtsi Vistavat Sreştu Nöyskiya Diktat (1919-1923)*. Veliko Tırnovo: İzdatelstvo "Faber", 2017.

Yazar Hakkında / About Author

**Prof. Dr. İbrahim KAMİL | Trakya Üniversitesi |
ibrahimkamil[at]trakya.edu.tr | ORCID: 0000-0002-8728-6851**

12.02.1958 tarihinde Razgrad/Bulgaristan'da doğdu. Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan 1968 Göç Antlaşması ile Türkiye'ye geldi. Marmara Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünü bitirdi. Gazi Üniversitesi SBE'de Siyaset ve Sosyal Bilimler Yüksek Lisansı, İstanbul Üniversitesi SBE'de Uluslararası İlişkiler Doktorası yaptı. Sırasıyla Ankara Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi'nde çalıştı. Halen Trakya Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Öğretim Üyesidir.

**Prof. Dr. İbrahim KAMİL | Trakya University |
ibrahimkamil[at]trakya.edu.tr | ORCID: 0000-0002-8728-6851**

Born in Razgrad/Bulgaria on 12.02.1958. He came to Turkey with the 1968 Migration Agreement signed between Turkey and Bulgaria. Graduated from Marmara University, Department of Political Science and Public Administration. He completed his MA in Political and Social Sciences at Gazi University Institute of Social Sciences and his Ph.D. in International Relations at Istanbul University Institute of Social Sciences. He worked respectively at Ankara University, Mimar Sinan University, and Sakarya University. Currently, he is an academic member of Trakya University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations.